

Η ζωγραφική στη ζωή του παιδιού

Με μια μπογιά στα χέρια τα παιδιά αποτυπώνουν τα διάφορα στάδια της ανάπτυξής τους με τρόπο που τα λόγια συχνά δε μπορούν να περιγράψουν. Μία μουτζούρα μπορεί να αποτελεί απλά το γλίστρημα του χεριού στο χαρτί – μπορεί και όχι. Ο ψυχοθεραπευτής κ. Κωνσταντίνος Φύσσας και η εικαστική θεραπεύτρια κ. Ελένη Παλλέ εξηγούν γιατί είναι σημαντική η ζωγραφική στην ανάπτυξη του παιδιού και πώς μπορούν να ενθαρρύνουν οι γονείς αυτό το τόσο ιδιαίτερο μέσο έκφρασης.

Η εμπειρία της ζωγραφικής στη ζωή του παιδιού αποτελεί συχνά σήμερα αναπόσπαστο μέρος της διασκέδασής του στο σπίτι αλλά και κομμάτι της εκπαίδευσής του στο σχολείο. Αυτό που κάνει αυτή τη δραστηριότητα ίσως πιο ξεχωριστή από άλλες δραστηριότητες, όπως το ελεύθερο παιχνίδι, η μουσική, οι αθλητικές δραστηριότητες κ.α., είναι η δυνατότητα να αφήνει πίσω της, ένα αποτύπωμα: το ίχνος δηλαδή μιας προηγηθείσας εμπειρίας το οποίο μπορεί να κρατηθεί ή να πεταχτεί, να γοητεύσει ή να απογοητεύσει, να σχολιαστεί, να γίνει δώρο, ή να παραμείνει σε ένα συρτάρι. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, αυτό το ίχνος, το τελικό ή ημιτελές έργο δηλαδή, πάντα θα αποτελεί την ολοκλήρωση μιας δραστηριότητας που πήρε συγκεκριμένη μορφή μετά από συγκεκριμένες φυσικές κινήσεις αλλά και συγκινησιακές/νοητικές αντιδράσεις (Θ. Μπέλλα, 1975)*. Όταν ένα παιδί στην ηλικία των 3 ετών μουτζουρώνει σε ένα κομμάτι χαρτί, ή στον τοίχο, χρησιμοποιεί όλο του το σώμα και στην ουσία αυτό που αποτυπώνει είναι η ίδια η κινητικότητα του. Αυτό που ευχαρισιέται και απολαμβάνει το παιδί είναι η ίδια η ικανοποίηση που του προκαλεί η δυνατότητα της κίνησης και η κατάκτηση του χώρου μέσα από αυτή (Μερεντιέ, 1981)*.

Καθώς το παιδί μεγαλώνει το σχέδιό του εξελίσσεται και αναπτύσσεται παράλληλα με τη νοητική και συναισθηματική του ζωή σε κάτι πιο συμβολικό, σε κάτι που έχει νόημα για το παιδί. Αρχίζει να δίνει όνομα στις απεικονίσεις του, προσπαθεί να συνδέσει τα σχέδιά του με τον εξωτερικό κόσμο. Φτιάχνει μια ακανόνιστη εικόνα και την ονομάζει «σπίτι» ή «μαμά». Σιγά-σιγά, από τα τέσσερα χρόνια και μετά, κι ανάλογα με την ψυχοκινητική του ανάπτυξη, κατορθώνει να κατακτήσει καλύτερο έλεγχο των υλικών που χρησιμοποιεί αλλά και νοητικά μπορεί να έχει πρόθεση να φτιάξει κάτι που θυμίζει τον κόσμο έτσι όπως τον αντιλαμβάνεται το ίδιο «και όχι όπως φαίνεται» (Μερεντιέ, 1981). Πολύ αργότερα, λίγο πριν ή μετά τα 12 χρόνια, το παιδί θα αρχίσει να ασχολείται περισσότερο με τον 'οπτικό ρεαλισμό'. Το σπιτάκι μέχρι εκείνη τη στιγμή στα σχέδιά του μπορεί να απεικονίζεται ακόμα ως μία διαφάνεια με εσωτερικό και εξωτερικό (π.χ. να φαίνεται το φωτιστικό ανάμεσα στα παράθυρα) και χωρίς προοπτική ή αναλογίες (π.χ. το παιδάκι μπορεί να έχει το ίδιο μέγεθος με ένα δέντρο). Το παιδικό σχέδιο υπόκειται σε δικούς του κανόνες, έξω από την ενήλικη αντίληψη της προοπτικής ή της αισθητικής, γιατί είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την αντίληψη που έχει το ίδιο το παιδί για τον κόσμο που το περιβάλλει. Το παιδί θα ζωγραφίσει αυτό που έχει σημασία για εκείνο και αυτό που πιάνει χώρο στο χαρτί είναι ίσως αυτό που πιάνει χώρο μέσα του. Το γεγονός ότι οι απεικονίσεις ενός παιδιού πάνω σε ένα κομμάτι χαρτί κινούνται παράλληλα με την ψυχοκινητική του εξέλιξη αποτέλεσε τα τελευταία χρόνια σημαντικό διαγνωστικό μέσο, ή καλύτερα μέσο επικοινωνίας, με το παιδί που μπορεί να εκφράζεται πολλές φορές πιο γνήσια από ό,τι με τον προφορικό λόγο. Η δυνατότητα για ζωγραφική παρόμοια με αυτή του παιχνιδιού αποτελεί έναν σημαντικό χώρο έκφρασης συναισθημάτων. Ένα 6χρονο παιδί, για παράδειγμα, μπορεί πολύ πιο εύκολα να 'πει' τι αισθάνεται για το νέο του αδερφάκι μέσα από τη ζωγραφική του, όταν για παράδειγμα το σχεδιάζει στην άκρη μιας σελίδας μακριά από την απεικόνιση της μαμάς, παρά με τα λόγια. Ακόμα και κατά τη διάρκεια της δημιουργίας του ίδιου έργου το παιδί

μπορεί να παλινδρομήσει: να θυμώσει, να απογοητευτεί, να πάρει ευχαρίστηση ή και όλα αυτά μαζί, γιατί πρωτίστως η διαδικασία της ενασχόλησης με τη ζωγραφική έχει μεγάλη αξία ακριβώς όση και το τελικό αποτέλεσμα. Η κατανόηση του παιδικού σχεδίου δεν είναι σε καμία περίπτωση μια εύκολη υπόθεση. Τα έργα των παιδιών δεν μπορούν αυτόνομα να αποκαλύψουν την απόλυτη αλήθεια για τον ψυχοσυναισθηματικό κόσμο των παιδιών. Όμως η διαδικασία της δημιουργίας μιας μουτζούρας ενός νηπίου ή μιας αναπαραστατικής εικόνας ενός 7χρονου παιδιού είναι ένας ζωντανός οργανισμός που γεννήθηκε μέσα σε μια συγκεκριμένη ψυχική και συναισθηματική συνθήκη, που διαμορφώθηκε μέσα από την ίδια ή και κάποια άλλη συνθήκη που προέκυψε στη πορεία και που τελικά ολοκληρώθηκε μέσα σε ένα συγκεκριμένο ψυχοσυναισθηματικό πλαίσιο. Η επαφή των παιδιών με την εικαστική τέχνη είναι πολύ σημαντική καθώς τους δίνει την ευκαιρία να εκφράσουν τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους, χωρίς να υπάρχει σωστό και λάθος.

Τι μπορώ να κάνω σαν γονέας

α. Ενθάρρυνση της έκφρασης. Η καλλιτεχνική έκφραση και η δημιουργικότητα είναι στοιχεία μιας ισορροπημένης ζωής, και οι γονείς πρέπει να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να είναι δημιουργικά. Οι ενήλικες μπορούν να ενθαρρύνουν την έκφραση τέχνης, προσφέροντας τα κατάλληλα υλικά στα παιδιά ακόμα και σε μικρή ηλικία. Τα υλικά δεν χρειάζεται να είναι ακριβά, αλλά χρειάζεται να είναι καλής ποιότητας και να λειτουργούν σωστά. Στα παιδιά αρέσει να πειραματίζονται με μια ποικιλία υλικών τέχνης (μολύβια, κιμωλίες, παστέλ, κάρβουνο κ.τ.λ.). Οι γονείς μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν ότι η τέχνη είναι ένας τρόπος έκφρασης και δημιουργίας και δεν υπάρχει "λάθος" σε αυτό που θέλουν να εκφράσουν. Η προσπάθεια να φτιάξει κάτι δύσκολο και ο πειραματισμός είναι απαραίτητα στοιχεία της καλλιτεχνικής έκφρασης.

β. Έκθεση σε ερεθίσματα. Η έκθεση σε οπτικά ερεθίσματα (σε εκθέσεις τέχνης, σε βιβλία με έργα ζωγράφων, κτλ) βοηθά τα παιδιά να εξειδικευθούν με την τέχνη. Αυτό μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους. Παιδικά βιβλία με ωραία και ποιοτική εικονογράφηση, επισκέψεις σε χώρους τέχνης και μουσεία μπορούν να διευρύνουν την οπτική των παιδιών μέσω των διαφορετικών καλλιτεχνών, και των διαφορετικών τεχνοτροπιών. Τα ερεθίσματα αυτά μπορούν να οδηγήσουν σε μια ανοιχτή συζήτηση για αυτά που βλέπει το παιδί και για τα συναισθήματά του.

γ. Αποφυγή κριτικής. Η άμεση ή έμμεση κριτική καλό είναι να αποφεύγεται όταν τα παιδιά είναι πολύ μικρά και είναι δύσκολο να κατανοήσουμε τι έχουν φτιάξει. Οι γονείς μπορούν να κάνουν ένα γενικό σχόλιο για το πόσο ωραίο είναι αυτό που έχει φτιάξει και μετά να του ζητήσουν να πει τι έχει φτιάξει και να μιλήσει λίγο πιο πολύ για αυτό. Με αυτό τον τρόπο ενισχύουν το ταλέντο και την αυτοπεποίθηση του παιδιού. Για παράδειγμα, αν το παιδί έχει ζωγραφίσει χρωματιστές γραμμές, μπορούν να πουν «τι ωραίο αυτό που έχεις φτιάξει, τι ωραία χρώματα! Θες να μου πεις για τη ζωγραφιά σου;». Το παιδί μπορεί να πει ότι είναι ένα ψάρι και μετά να ρωτήσουν αν του αρέσει να ψάχνει για φαγητό στο θάλασσα, αν έχει άλλους φίλους, κτλ. Επίσης, οι γονείς μπορούν να μιλήσουν για την επιλογή των χρωμάτων, για το τι σκέφτεται και νοιώθει τώρα που το κοιτάει, κτλ.

(*) Μερεντιέ, Φ.Ν., 1981, «Το παιδικό σχέδιο», εκδ. Υποδομή (μετάφραση: Δ. Ψυχογιός)

(*) Μπέλλα, Θ., 1975, «Το ιχνογράφημα ως μέσο διαγνωστικό της προσωπικότητας», εκδ. Ηράκλειτος